

SERIA DE AUTOR MATEI CĂLINESCU

OPERE. AUTOBIOGRAFICE ȘI LITERARE

Matei Călinescu (15 iunie 1934, București – 24 iunie 2009, Bloomington, Indiana) a fost poet, prozator, eseist, critic, teoretician literar, profesor de literatură comparată. După absolvirea Universității din București, Secția engleză (1957), e angajat corector, apoi redactor la *Gazeta literară*, unde publică articole despre scriitorii interbelici moderniști (mulți înfierăți oficial) și promovează tinerii scriitori, afirmându-se în anii '60 ca o conștiință critică a generației sale. În 1963 devine asistentul lui Tudor Vianu la Catedra de literatură universală și comparată a Universității din București. În 1973 părăsește România și-și începe cariera universitară la Indiana University din Bloomington ca visiting professor și bursier Fulbright. Lasă în urmă o activitate bogată, care include șapte cărți de critică și istorie literară, trei volume de poezie și un roman (*Viața și opiniile lui Zacharias Lichter*, 1969, încununat în același an cu Premiul pentru proză al Uniunii Scriitorilor din România). Rămâne devotat universității din Bloomington, unde predă la Catedra de literatură comparată (al cărei șef este între 1996 și 1998). Primește bursa Guggenheim (1976–1977) și este fellow la Woodrow Wilson Center (1995–1996). Printre cărțile publicate în limba engleză se numără *Faces of Modernity: Avant-Garde, Decadence, Kitsch*, 1977; *Five Faces of Modernity: Modernism, Avant-Garde, Decadence, Kitsch, Postmodernism* (ediție revăzută și adăugită, 1987), tradusă în nouă limbi (în română cu titlul *Cinci fețe ale modernității: modernism, avangardă, decadență, kitsch, postmodernism*, 1995; ediția a II-a revăzută și adăugită, 2005), și *Rereading*, 1993 (în versiunea românească adăugită, *A citi, a reciti: către o poetică a (re)lecturii*, 2003). După 1989, Matei Călinescu redevine o prezență familiară în peisajul editorial românesc. În 1994 publică, împreună cu Ion Vianu, *Amintiri în dialog*. Urmează *Despre Ioan P. Culianu și Mircea Eliade: amintiri, lecturi, reflecții* (2002), *Portretul lui M* (2003; în 2008 apare traducerea suedeză a cărții, *En väg genom världen*, în 2009 versiunea engleză, *Matthew's Enigma: A Father's Portrait of His Autistic Son*, iar în 2012 cea spaniolă, *Retrato de M*), *Tu: elegii și invenții* (2004), *Un fel de jurnal (1973–1981)* (2005), *Eugène Ionesco: teme identitare și existențiale* (2006) și *Mateiu I. Caragiale: recitiri* (2007). Editura New York Review Books pregătește publicarea traducerii engleze a romanului său (*The Life and Opinions of Zacharias Lichter*) în seria „Classics”. Din 2016, cărțile lui apar la Editura Humanitas într-o serie de opere care, urmând îndeaproape dorința testamentară a autorului, intenționează să redea, până în 2020, integralitatea scrierilor sale.

MATEI CĂLINESCU

Un fel de jurnal

(1973–1981)

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Serie coordonată de Lidia Bodea

Redactor: Mona Antoși

Coperta: Angela Rotaru

Ilustrația copertei: Dragoș Pătrașcu, *Anatomia unui sentiment II* (detaliu)

Tehnoredactor: Manuela Măxineanu

Corector: George Șerban

DTP: Andreea Dobreci, Dan Dulgheru

Tipărit la Radin Print,
prin reprezentantul său exclusiv pentru România,
4 Colours, www.4colours.ro

© HUMANITAS, 2016

© Adriana Călinescu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Călinescu, Matei

Un fel de jurnal: (1973–1981) / Matei Călinescu;

București: Humanitas, 2016

ISBN 978-973-50-5374-1

821.135.1-94

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0372.743.382; 0723.684.194

Prefață

Până acum doi-trei ani, am tot început și abandonat, uneori abrupt, jurnale de tot felul: intime și „extime“ (cu termenul inventat de Michel Tournier), de idei și de lectură, de interes strict medical (în timpul ultimilor ani de viață ai fiului meu; fragmente din acesta au fost incluse în *Portretul lui M*), de însemnări grăbite pe foi de calendar cu simpla funcție de *aide-mémoire* etc. N-am intrat niciodată în mod serios în rolul unui autor de jurnal (implicând, ideal, scrisul zilnic), deși tentația a existat, cum se vede. Au intervenit însă autoscepticismul, sensul lui „la ce bun?“ și, desigur, lenea. Asta explică, între altele, golurile de luni și chiar de ani între notațiile din caietele umplute, cu câteva excepții, doar pe jumătate sau pe sfert înainte de a fi lăsate în părăsire.

În 1998, am început să transcriu pagini din jurnalul intermitent pe care l-am ținut din 1973, anul în care am ajuns în America și am luat hotărârea de a nu mă mai întoarce într-o Românie în proces de restalinizare sub dictatura național-comunistă a lui N. Ceaușescu. M-am oprit cu transcrierea la ultima intrare din 1981, după care urmează un gol de mai bine de-un an. După *Amintiri în dialog* (un schimb de scrisori memorialistice cu vechiul meu prieten Ion Vianu, exilat în Elveția din 1977), care apăruseră într-o primă ediție în 1994, m-am gândit că aceste vechi pagini de jurnal ar putea completa, dintr-un unghi diferit, capitolul „Primii ani de exil“ din acel volum. Voiam să public textul – expurgat de detalii pur personale și de

lungi pasaje introspective care, la lectură, mi s-au părut irelevante; expurgat de asemenea de tot ceea ce ar fi fost indiscret față de alții – cu intenția de a prezenta profilul unui intelectual român în exil, în acei ani duri prin care trecea țara părăsită, dar mereu prezentă în gândurile lui. Am amânat și, iată, au trecut șapte ani de atunci.

În acest interval, mi-am mai recitit vechile jurnale, mai ales pe cele de după mijlocul anilor 1980, din motive cu totul diferite: căutam în ele, după moartea fiului meu, observații timpurii și apoi reflecții cu privire la afecțiunea de care suferea, pe care am descris-o în *Portretul lui M* (2003).

Mi-am reamintit de paginile de față, aproape uitate, vechi de mai bine de trei decenii, la apariția celei de-a treia ediții a *Amintirilor în dialog* (2005). Ele țin de o epocă revolută nu numai în viața mea, ci și în viața României, țara a cărei umbră – o umbră dureroasă! – mă însoțea când le puneam pe hârtie.

Septembrie 2005

1973

12 aprilie 1973

Cedez ispitei de a începe un nou jurnal. Ieri-seară cu Uca la Teresinha, care dă un party în cinstea unei poete venite din Brazilia (nu i-am reținut numele). Lume cosmopolită, atmosferă de exil, dar fără nimic sumbru. Se bea, se povestesc anecdote, se râde. Stau de vorbă cu Miguel Enguidanos, plecat din Spania prin '50 și ceva, intelectual cu înclinări anarhiste, prieten cu Borges – și nu-mi dau seama de ce figura lui (sau e felul lui de a vorbi? sau e temperamentul lui aprins?) îmi amintește cumva de Mihadaș. (De când sunt aici – se împlinesc trei luni – am o tendință vag halucinatorie de a asocia chipurile oamenilor pe care-i văd, uneori doar în trecut, pe stradă, cu diferite cunoștințe din România – peste fețe reale proiectez fețe amintite și pentru o clipă sunt pe punctul de a mă lăsa înșelat; același lucru se întâmplă cu anume peisaje.) Apoi schimb câteva vorbe cu nevasta lui, Gloria, frumusețe hispanică pe cale de ofilire. Mă întrețin apoi cu un tânăr argentinian cu nume anglo-italian, Walter Mignolo, venit de curând de la Paris (a lucrat cu Barthes și Genette), simpatic și confuz (a fi sau a nu fi *Tel Quel*-ist? a fi sau a nu fi revoluționar?). A călătorit și prin Europa de Răsărit (a fost chiar și în România!) – totală dezamăgire. Revoluția pe care o visează va fi altfel.

Seara, ascultând la radio Simfonia a II-a de Beethoven (dirijată de Bruno Walter), năpădit de amintiri din adolescență:

mă gândesc la Mironel, la Ionel, la mine cel de atunci. Minuat *andante*. Păcat că prin pereții apartamentului nostru de la demisol (University Apartments East 29) trec țevile sistemului de încălzire al clădirii, care șuieră uneori infernal. Partea a treia a fost ruinată, dar zgomotul încetează și mișcarea a patra, limpede-matinală, o ascult în liniște.

13 aprilie 1973

Dimineață însorită, rece. Zăpada de acum câteva zile s-a topit și iarba e de-un verde strălucitor, copacii sunt plini de muguri, dar în aer plutește încă duhul iernii.

Când mă întorc de la universitate găsesc o scrisoare întârziată de condoleanțe de la Aurel Stroe, foarte prietenească și caldă. Sunt exact trei luni de când l-am văzut ultima oară pe tata, în doi, în apartamentul din Floreasca (13 ianuarie). Îmbrățișându-l de rămas-bun, mi-a spus: „Ne vedem pentru ultima oară“. A murit neașteptat, pe masa de operație la Spitalul de Urgență, pe 31 ianuarie. Sunt neconsolat că nu m-am putut duce atunci în România. Sentiment apăsător al unei datorii neîmplinite, deși, în împrejurările date, imposibil de îndeplinit.

14 aprilie 1973

Ieri André R. îmi spune că a dejunat cu Robert Byrnes și că, la un moment dat, a venit vorba de mine. André i-a explicat situația mea și Byrnes s-a arătat dispus să mă angajeze pentru anul viitor (să țin un curs la Russian and East European Institute pe o temă care rămâne de stabilit). Iată o posibilitate la care nu mă gândisem. Nimic nu e sigur, totuși. Dar e bine că există încă o posibilitate, pe lângă cea de la literatură comparată.

Azi, în biroul lui Gretchen B., pe care-l ocup în absența ei (ea e în România, cu o bursă Fulbright de cercetare, iar eu am primit un Fulbright de predare ca s-o înlocuiesc la cursurile de

limba română), mă apuc să fac puțină ordine, ziarele și revistele românești s-au adunat de peste o lună într-o stivă care stă gata să se prăbușească. Dau în *Luceafărul* peste articolul lui Ionel despre Strahov, pe care-l citesc cu plăcere. Mă duc după aceea la biroul departamental să văd dacă mi-a venit ceva din România. Nimic. Să-mi reamintesc mereu: România e *altă* lume. Cei de-acolo nu pot simți un îndemn real de a scrie cuiva care se află aici. Și eu, bineînțeles, mă cenzurez când le scriu, dar acolo e altceva: nimic din ceea ce ar vrea în mod normal să-mi spună nu-mi pot spune. Trebuie să-i înțeleg. Eu pot oricând să mă decid să nu mă mai întorc și-atunci corespondența lor cu mine devine imediat un călcâi al lui Ahile.

Mi se face dor de Negoïtescu și-i scriu o scrisoare sentimentală. Se împlinesc trei luni de la plecarea din țară.

15 aprilie 1973 (duminică)

Toată ziua în casă. Ca și ieri-seară, lecturi din Eliade, *Cosmos and History, Mythes, rêves et mystères, Zalmoxis* (sar de la una la alta, toate începute și citite în paralel). Dezavantajul (sau avantajul?) unei astfel de lecturi e că scoate în evidență numeroasele repetiții de la o carte la alta. Multe lucruri interesante și sugestive. Spre seară, scrisoare lui Eliade: în principiu, la 10 mai mergem la Chicago să-l vizităm. Seara la Nick Spulber, unde mai vin André cu Bernadette și soții Quentin Hope. Vreme de o nemaipomenită instabilitate, dimineață răcoroasă, după-amiază zăpușitoare de miez de vară, iar spre seară se adună nori negri de furtună.

16 aprilie 1973

După-masă, la 4, la conferința lui François Fejtö: „Recent Developments in Eastern Europe“. Foarte puțină lume (15-16 persoane), atmosferă melancolică. La sfârșit, în cadrul discuțiilor,

F. spune următoarea poveste: G. Lukács, cu puțin înainte de a muri, a acordat un lung interviu-confesiune (înregistrat la magnetofon în cursul a 12 zile) directorului Institutului de Istorie de la Budapesta. Înțelegerea era ca interviul să nu fie publicat în timpul vieții lui L. și nici după aceea, multă vreme. Dar curând după moartea lui, poliția secretă a confiscat benzile și nu peste mult directorul Institutului a fost dat afară. Credeam că în Ungaria regimul e mai blând. La noi nimeni nu se miră de astfel de intervenții ale Securității (cazurile, politic antipodale, ale lui B. Silber și Teohar Mihadaș). Vreme călduroasă, ploioasă.

17 aprilie 1973

Scrisori de acasă (Ina a primit în sfârșit medicamentele trimise prin Gretchen B.) și de la Ionel. Îi expediez lui Gelu I. scrisoarea scrisă aseară. După cină mergem la André, unde mai vin W.B. cu soția, Teresinha și alții.

22 aprilie 1973 (duminică)

Azi Paștele protestant și catolic. Al nostru, peste o săptămână. Am fost pentru trei zile la Iowa City, ca oaspete al International Writing Program (Paul Engle m-a invitat, fără îndoială ca să-i facă plăcere lui Cezar Baltag). Cezar și Elena (băieții lor sunt la București) urmează să se întoarcă în țară curând. Îl găsesc pe Cezar în bună formă, calm, echilibrat (a ieșit, cred definitiv, din faza de ascetism și yoga prin care trecuse la București). La Iowa sunt tot timpul invitat: la Paul și Hua Lingh; la un restaurant elegant; la Stavros D. – și el și soția lui, I., și cele două fete au un aer încântător mediteranean: amestec de vivacitate și reverie. Stavros mi se pare de-o inteligență scânteietoare. La întoarcere, la aeroportul din Indianapolis, ora sosirii mele fiind apropiată de ora plecării lor spre Elveția, apuc

să-mi iau rămas-bun de la André și Bernadette, care fuseseră aduși la aeroport de Uca și de Teresinha. După aceea, 50 mile amețitoare spre Bloomington, căci conduce nebuna de T.: mi-e tot timpul teamă că vechiul și obositul Oldsmobile al lui André, care ne-a fost lăsat în folosință până la toamnă, se va desface în bucăți din pricina eforturilor la care este supus. Ieri și azi ne mutăm din University Apartments în casa sabatică închiriată de André, 1205 Collingswood Drive, ai cărei proprietari se întorc abia la 1 iulie: e o casă mare, luminoasă, primitoare, față de care apartamentul în care am stat aproape trei luni îmi pare aproape sordid. Și Uca și eu ne bucurăm aproape copilărește. Cât o privește pe Irina, care a împlinit opt ani la 1 martie, mutarea nu-i un eveniment: pentru ea astfel de lucruri sunt firești. Peste două luni, când trebuie să plecăm de aici, ne vom muta într-un apartament mai civilizată, chiar dacă vom plăti o chirie mai mare. Căutarea începe chiar de săptămâna viitoare. Azi, scrisoare de la Miss Lovecky, de la Comisia Fulbright din Washington: se profilează prelungirea oficială a șederii noastre aici cu încă un an.

23 aprilie 1973

Scrisori: de la mama (Inei i s-a refuzat plecarea la Paris pentru operația Claudiei; poate face contestație), de la Gelu I., de la Gretchen B., de la Th. Perry (invitație să țin o conferință la East Texas State University la toamnă), de la Țepeneag (s-a decis să rămână la Paris, cel puțin asta se deduce din rândurile lui). Mai târziu, de la oficiul poștal ridic scrisoarea și pachetul de la Omi, trei exemplare din *Fragmentarium*. Gretchen mi-a trimis și ea două. Indiferență. Ciudat de obositor mutatul, deși avem atât de puține lucruri (cele trei valize cu care am venit și câteva cărți, câteva obiecte de menaj). Mâine zi grea – de înlocuit pe André, în afară de orele mele obișnuite și de lecția privată de română cu Dick Hassing, care la toamnă se duce în

România cu o bursă Fulbright. Apoi întâlnire cu Weisstein în legătură cu Congresul de literatură comparată de la Montréal (sfârșitul lui august).

25 aprilie 1973

Ieri după-masă am avut nefericita idee să mă duc la conferința ambasadorului Cehoslovaciei: un porc. Iritare și greață. Apoi, înainte de cină, am ajutat-o pe Uca să facă curățenie în apartamentul pe care l-am părăsit oficial azi-dimineață. Ce bine că am scăpat!

Azi, scrisoare de la Omi și Opi. Urări pentru aniversarea căsătoriei: duminică 29, în ziua Paștelui ortodox, se împlinesc zece ani. Acum cinci ani eram la Paris. Am mers cu Uca la un restaurant simpatic, modest, din Cartierul Latin, dar din cale afară de luxos pentru mijloacele noastre de atunci (n-ar fi el tot atât de luxos și pentru mijloacele noastre de azi?).

29 aprilie 1973

Duminica Paștelor și aniversarea a zece ani de la cununia noastră. Ciocnim un pahar acasă. Zi însorită, blândă. La televiziune prindem un fragment filmat din slujba de Înviere de la o biserică grecească din Massachusetts. Învierile de altădată. Ce se va întâmpla cu noi?

14 mai 1973

De la 10 la 13 mai la Chicago, la invitația lui Eliade. Am mers acolo cu mașina; la ducere a condus Uca (destul de încordată, căci e prima oară când ieșim pe autostradă cu vechiul Oldsmobile al lui André), la întoarcere Dick Hassing, care a fost și el la Chicago cu nu știu ce treburi. Eliade și Christinel ne-au făcut o primire extrem de caldă, de parcă ne-am fi cunoscut din totdeauna – într-un fel ne cunoșteam totuși, și nu numai din

Cuprins

<i>Prefață</i>	5
1973	7
1974	15
1975	25
1976	45
1977	48
1978	74
1979	89
1980	107
1981	151